

права. Харків, 2000. С. 186. **9.** Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 270. **10.** Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : від 16.12.1966 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 17.10.2019). **11.** Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права : указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 № 2148-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-08> (дата звернення: 17.10.2019) ; Основні принципи, що стосуються ролі юристів : від 07.09.1990 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_313 (дата звернення: 17.10.2019) ; Конституція України : зі змін. Харків : Право, 2019. 56 с. **12.** Смоков С. М. Запобіжні заходи та кримінально-процесуальні гарантії їх застосування : навч. посіб. Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 134 с.

Одержано 19.10.2019

УДК 343.122(477)

Олександр Олександрович ЮХНО,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри кримінального процесу

та організації досудового розслідування факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

<https://orcid.org/0000-0002-4771-0531>

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Згідно генезису встановлено, що удосконалення досудового розслідування та впровадження у практичну діяльність правоохоронних органів положень попереднього КПК України 1960 року в кримінально процесуальній доктрині України, поняття «дизнання» використовувалось для визначення системи здійснюваних на основі закону процесуальних, оперативно-розшукових, доказових, а також процесуальних і непроцесуальних дій та відповідних повноважень, якими були наділені органи адміністративної та оперативно-розшукової юрисдикції органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, що були спрямовані на попередження,

запобігання, виявлення та розкриття злочинів, розшук та викриття винних осіб та в цілому на забезпечення вирішення завдань кримінального судочинства [1, с. 8–9 ; 2, с. 8] Згідно позиції науковців, під традиційним тлумаченням дізнання у кримінальному процесі було поєднання оперативно-розшукової та слідчої функцій і адміністративних повноважень. Фактично у правозастосовній діяльності, зокрема у кримінальному провадженні (на той час у кримінальних справах) використання поняття «дізнання» здійснювалось у двох аспектах : 1) при проведенні дізнання «штатними» підрозділами дізнання, що мались в наявності в органах внутрішніх справ, що процесуально займались початковими слідчими діями по нерозкритих злочинах (якщо вони не розкривались, то призупинялись до їх розкриття, після чого вони передавались через прокурора за підслідністю до відповідних органів попереднього розслідування); 2) щодо оперативно-розшукової діяльності при розкритті злочинів, в ході чого оперативні підрозділи йменувались і представлялись як органи дізнання, що здійснювали свою діяльність при розкритті злочинів або самостійно, чи під керівництвом органів попереднього розслідування.

На сьогодні, при реалізації переходу до європейських правових стандартів щодо удосконалення досудового розслідування пріоритетним завданням повинно бути не виконання правоохоронними органами завдань з розкриття злочину (публічного інтересу), а насамперед забезпечення верховенства права (приватного інтересу), повного, швидкого і неупередженого розслідування, в даному випадку кримінальних проступків.

Процесуальна форма дізнання в чинному КПК України законодавчо закріплена в Главі 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків». Зокрема ст. 298 КПК України передбачає, що досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, з урахуванням положень цієї глави [3]. Положення цієї глави визначають наступні особливості дізнання: а) для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України, зокрема й негласних слідчих (розшукових) дій, а згідно й змін також і дослідчу перевірку; б) під час досудового розслідування кримінальних проступків не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою (ст. 299); в) слідчий зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше двадцяти п'яти днів після повідомлення особі про підозру, подати на затвердження

прокурору один із зазначених процесуальних документів, якими закінчується дізнання. По закінченню розслідування ст. 302 КПК України запроваджується можливість розгляду судом матеріалів дізнання (результатів розслідуванні кримінальних проступків) і обвинувального акта у спрощеному провадженні, що фактично є повторенням положень ст. 349 КПК України, та за визначенням А. В. Сачка може призвести до реанімації принципу – «визнання вини цариця доказів», що ми підтримуємо. Більше того, тут передбачається не просто спрощений порядок судового розгляду без дослідження доказів, а спрощення усугубляється положеннями ч. 1 даної статті про те, що закон надає можливість розгляду судом справи у відсутності самого обвинуваченого, – встановивши під час досудового розслідування, що підозрюваний беззаперечно визнав свою винуватість, не оскаржує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не заперечують проти такого розгляду [4, с. 18]. За такого спрощення процедури судового розгляду і без того уже спрощених матеріалів дізнання, без дослідження і перевірки доказів у суді, без безпосереднього заслуховування показань обвинуваченого і з'ясування його думки щодо усіх обставин справи, гарантії забезпечення верховенства права стають ілюзорними. Така процедура дізнання не може задовольняти ні людину, ні суспільство, ні державу; не забезпечує ні приватних, ні публічних інтересів, а отже, на його думку, потребує скасування. З цим ми не можемо погодитись, оскільки доктринальні і концептуальні зміни у чинному КПК України направлені на економію процесуальних і бюджетних витрат та усунення насамперед тяганини в судових інстанціях, по-друге спричинені незначні збитки відшкодовані (компенсовані), кримінальним проступком не завдано значної суспільної небезпеки, сторони не мають претензій одна до одної та ін. Не зважаючи на вищезазначене, з теоретичних та прикладних чинників, запровадження у чинному КПК України інституту дізнання щодо кримінальних проступків, а також існуючі тенденції щодо його реформування, потребує глибокого доктринального і системного аналізу та переосмислення щодо відповідності принципу верховенства права та засадам правосуддя, а також відповідних досліджень. В той же час існують тенденції щодо відтермінування його застосування і вступлення в дію з 01.01.2020 року. Визначена КПК України процесуальна форма дізнання щодо розслідування кримінальних проступків, свідчить про наявність багатьох процесуальних проблем, що вказує про недоліки

самого закону в частині забезпечення верховенства права і в питаннях формування, організації та усунення наявних недоліків у професійності працівників, наприклад, поліції, (інші уповноважені особи, дізнавачі, керівники органів дізнання), які будуть задіяні при здійсненні проведення дізнання кримінальних проступків.

Дослідження наукових джерел, де здійснюється дискусія піднятих питань, свідчить про значну увагу науковців як до інституту кримінальних проступків, так і до процедур спрощеного провадження, в тому числі, а також процесуального порядку дізнання. Однак, наявні наукові праці не піднімають усіх проблем, а вимагають подальшого наукового вивчення. На фоні міжнародного контролю і внутрішньо державних проблем також набувають теоретичного і прикладного значення проблемні питання з забезпечення верховенства права у кримінальному провадженні при розслідуванні кримінальних проступків. Запровадження у кримінальне право і кримінальний процес кримінальних проступків не стало новелою, оскільки й раніше в науці вказана новація пропонувалася як вченими, так і практиками. Так, ще в 1994 році в одному із проєктів закону про кримінальну відповідальність було запропоновано поділити на наступні види : кримінальні проступки, провинності, кривди, злочини (ст. 16–19 Проєкту). До проступків окремі вчені пропонували віднести найменш малозначні кримінально-карні діяння, за які, не передбачалось покарання у вигляді позбавлення волі. У вказаних пропозиціях поняття мало свою давню семантику та походження, наприклад, поняття «провинність» застосовувалось в контексті застосовуваних матеріальних санкцій – «пеня за провинність», а терміном «кривда» позначали прояви «несправедливості». Згідно наукової позиції А. В. Сачка, доцільно повернутись знову до більш поширеного законодавчого закріплення та запровадження дізнання як однієї із форм досудового розслідування і особливо до його механізму, суб'єктів та інших питань, що підлягає окремому дослідженню, що ми підтримуємо, оскільки потребує концептуального переопрацювання насамперед, доктрина кримінального і адміністративного права, а лише після цього можуть бути внесені відповідні зміни до чинного КПК України з питань запровадження кримінальних проступків. Крім цього, не має офіційної позиції керівництва Національної поліції України та Головного слідчого управління Національної поліції України відносно «інших уповноважених осіб» які будуть виконувати функції дізнавачів та керівників органів дізнання, що стримує подальші наукові дослідження та розробку відповідних методичних рекомендацій. Втім, підняті питання потребують окремого

дослідження або наукового вивчення. Пропоную учасникам науково-практичної конференції прийняти участь в обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список бібліографічних посилань: **1.** Дізнання в міліції та митних органах : навч. посіб. / Е. І. Макаренко, Л. М. Лобойко, В. М. Тертишник та ін. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2003. 452 с. **2.** Цимбал П. В., Баулін О. В., Мигрин Г. П. Податкова міліція як орган дізнання : навч. посіб. Ірпінь, 2001. 179 с. **3.** Дмитрук М. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2014. 221 с. **4.** Ігнатенко Є. В., Пахомов В. В. Актуальні питання впровадження інституту кримінального проступку в Україні // Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21–22 трав. 2015 р.) / за ред. А. М. Куліша, М. М. Бурбики, О. М. Рєзніка. Суми : СумДУ, 2015. С. 248–251.

Одержано 19.10.2019